

SAUL LEITER: 24.11.2016 - 28.01.2017

Beelden die doen verstillen. De kleurenfotografie van Saul Leiter by Thomas Abelshausen in 100% Expo p 28-32 n° 17 in December 2016

Beelden die doen verstillen

De kleurenfotografie van Saul Leiter

Het Fotomuseum organiseert een retrospectieve van het werk van de Amerikaan Saul Leiter (1923-2013), pionier van de kleurenfotografie. Curator Rein Deslé neemt je op sleeptouw.

Als zoon van een internationaal gerespecteerde rabbi – die overigens 26 talen sprak – was Saul Leiter voorbestemd om zelf ook een rol op te nemen in de joods-orthodoxe gemeenschap. Maar het artistieke leven lonkte. Vastbesloten om een bestaan als schilder uit te bouwen, trok Leiter op 23-jarige leeftijd naar New York. Hij kwam er vrij snel terecht in het kunstenaarsmilieu van de New York School.

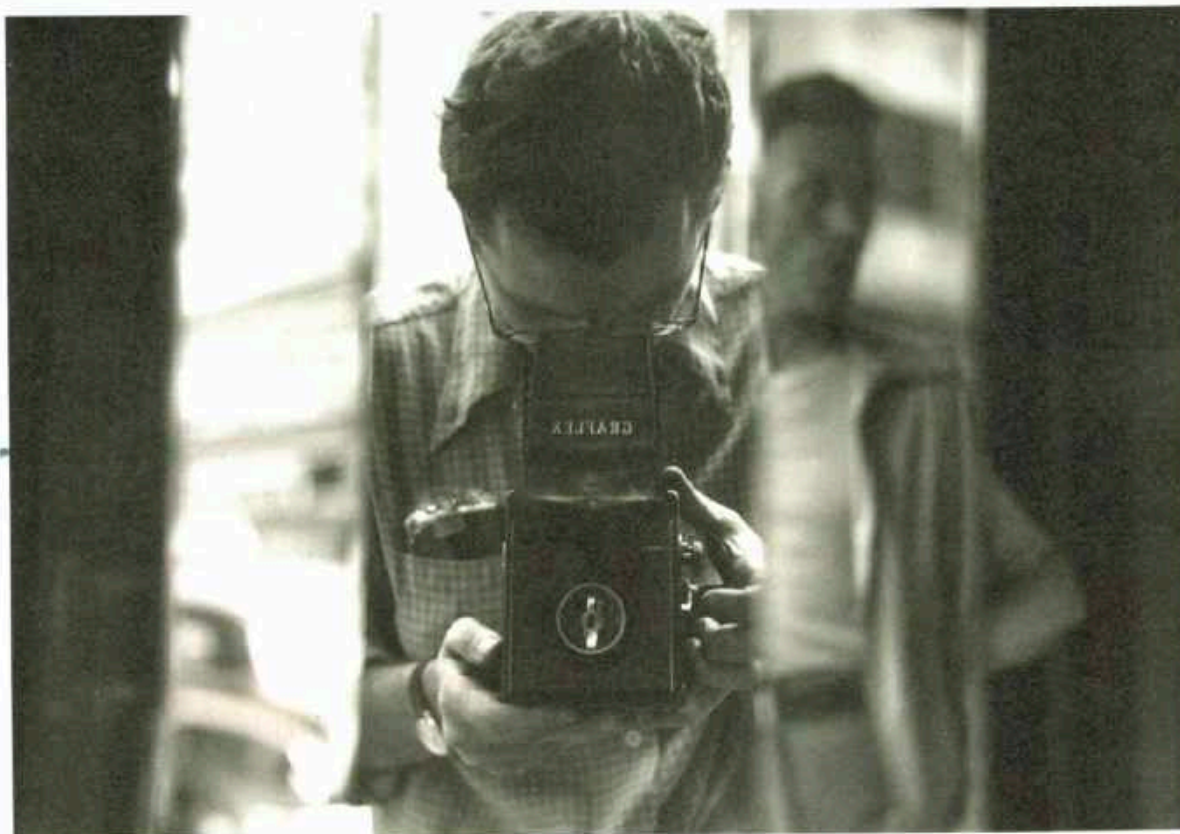
KLEURENFOTOGRAFIE? VULGAIR!

Rein Deslé: 'Leiter is in New York meteen beginnen schilderen. En fotograferen. Eerst in zwart-wit, vanaf 1948 ook in kleur. Dat is opmerkelijk; in de jaren veertig, vijftig en zestig werd kleurenfotografie niet aanvaard als artistiek

medium. Zwart-wit, dat ging nog net, maar het stond evenmin aangeschreven als *high art*. Over kleurenfotografie werd zelfs letterlijk gezegd: dat is vulgair. Daarmee ga je jezelf niet artistiek uitdrukken. De eerste tien jaar in New York zocht Saul Leiter zijn weg in het leven. Hij draaide wel mee in het kunstenaarsmilieu, maar werd niet echt opgemerkt. Toch werkte hij koppig door: in dezelfde stijl als waarin hij schilderde en aan zwart-witfotografie deed, maakte hij ook kleurenfoto's.'

In de jaren vijftig was Leiters werk te zien in de Artists' Club, een ontmoetingsplaats voor de schilders van het abstract expressionisme, en tijdens de conferentie *Experimental Photography in Color* in het MoMa. Vanaf het einde van de jaren vijftig genoot hij bekendheid als modelfotograaf: zijn beelden verschenen in bladen als *Esquire* en *Harper's Bazaar*, en later ook in *Show*, *Elle*, *British Vogue*, *Queen* en *Nova*.

Intussen bleef hij – in alle stilte – ook artistiek werk maken.

Saul Leiter, *Untitled (zelfportret)*, jaren 1950 © The Estate of Saul Leiter

Rein Deslé: 'Leiter is geen verhalenverteller, hij werkt heel vormelijk. Hij heeft een compleet eigen taal ontwikkeld'

waar hij niet mee naar buiten kwam. Dit vrij werk bleef heel lang onder de radar. Deslé: 'Leiter heeft tot de jaren negentig artistiek gewerkt zonder dat veel mensen dat wisten. Zijn vrienden uit het artistieke milieu waren wel op de hoogte: voor hen organiseerde hij bijvoorbeeld diascreenings. Dat werd wel vaker gedaan, vooral omdat het printen van kleurenfoto's heel duur was.'

FOTOGRAFIEGESCHIEDENIS DAVERT

Pas in het laatste decennium van de twintigste eeuw, toen hij in de Howard Greenberg Gallery in New York tentoonstelde, trad Leiter meer op het voorplan. Op dat moment gingen mensen interesse tonen in zijn carrière en kwam ook het werk in kleur boven. In 2005 werd een boek gemaakt – *Early Color* – en in New York een tentoonstelling georganiseerd. Die deed de fotografiegeschiedenis even daveren op haar grondvesten: de aanname dat er pas in de jaren zeventig vanuit artistiek oogpunt met kleurenfotografie werd gewerkt, haalt Saul Leiter helemaal onderuit. In 2012 volgde een grote retrospectieve in Hamburg. Op die tentoonstelling was de 88-jarige Leiter nog aanwezig. De curatoren, Ingo Taubhorn en Brigitte Waischnik, roemden hem toen om zijn bescheidenheid. Uit de in Hamburg getoonde foto's maakte het FOMU voor deze expo een selectie van ongeveer driehonderd werken, aangevuld met een aantal nieuwe ontdekkingen uit New York en werk uit de collectie van Roger Szmulewicz van Gallery Fifty One.

Curator Rein Deslé © Artur Eranosian

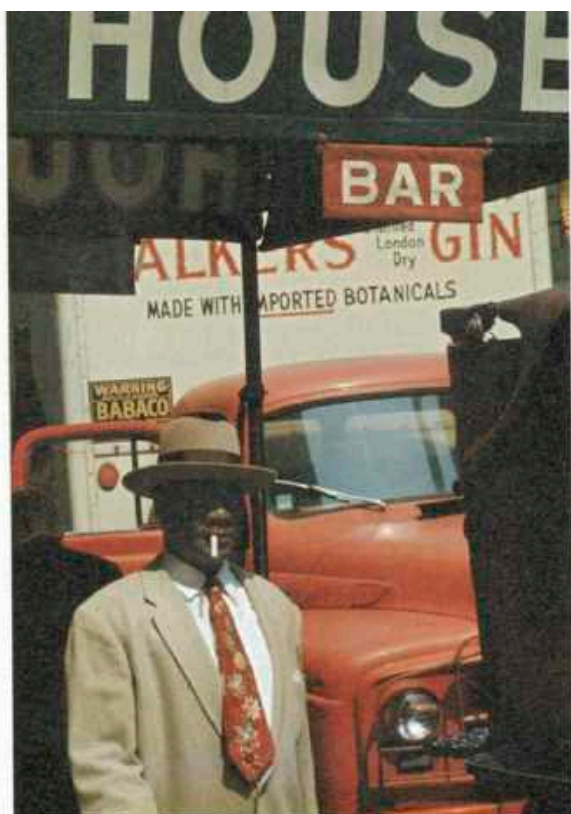
SNEEUW, SPIEGELINGEN EN DETAILS

Dat Leiter zich al zo vroeg artistiek uitdrukte met kleurenfotografie, is opmerkelijk. Maar ook het werk op zich is bijzonder. Je ziet in de loop van de tentoonstelling verschillende motieven terugkeren. Deslé: 'Weerelementen zijn heel belangrijk. Leiter zocht niet de zon op. Integendeel. Je ziet mist en damp, regen en sneeuw. Dat is niet evident, want op zulke momenten zegt een fotograaf meestal: ik kan niet op pad. Net dán vertrok Leiter. Paraplu's zijn daardoor erg aanwezig in zijn werk. Hij zoomt ook in op andere details: op verkeerslichten, *traffic signs*, billboards, een hoed, of schoenen.' Die details toont hij vaak aan de rand van het kader, waardoor alle aandacht daarnaartoe wordt gezogen.

Minstens even opvallend is dat de kleurenfoto's van Leiter dikwijls bijzonder weinig kleur bevatten. *Snow*, een foto uit 1960, bestaat grotendeels uit witte en zwarte vlakken: sneeuw en de donkere contouren van passanten op straat. Een gele truck op de achtergrond zorgt voor een verrassend element. Met één accent maakte Leiter van een quasi zwart-witte foto een kleurenfoto. Deslé: 'Ik denk dat hij daar heel bewust naar op zoek ging. Ik geloof ook dat sneeuw daarom heel dankbaar was voor hem, omdat die alle kleur uit het straatbeeld wegneemt. Hetzelfde met regen: grijze lucht, grijs licht.' Een ander motief – dat je ook in *Snow* terugvindt – is het spelen met perspectief. Deslé: 'Leiter fotografeerde vaak vanachter glas of in een spiegel, speelde met doorkijkjes en reflecties, of verhulde delen van het beeld met een groot vlak.'

'BEING IGNORED IS A GREAT PRIVILEGE'

In de tentoonstelling zijn clusters aangebracht, maar die werden bewust heel open gehouden. 'Het is geen opstelling waarbij je een chronologisch of thematisch parcours volgt', licht Deslé toe. 'Bij Saul Leiter vloeit alles in elkaar over. Alles beïnvloedt elkaar. Hij heeft ook nooit dingen als een reeks gepresenteerd. In carrières die onderbelicht zijn gebleven, tref je vaak grote hoeveelheden materiaal aan zonder structuur.' Zelf was Leiter blijkbaar bijzonder dankbaar dat hij nooit voor een publiek hoefde te werken. Deslé illustreert dat met een mooie quote van Leiter over zijn carrière: '*I spent a great deal of my life being ignored. I was always very happy that way. Being ignored is a great privilege.*' Net omdat hij in de schaduw is gebleven, heeft Leiter voor zichzelf een oeuvre gecreëerd, en niet voor iemand anders. Om mee te gaan in zijn wereld, moet je echt in zijn huid kruipen en de wereld vanuit zijn standpunt bekijken.

Saul Leiter, *Hadden*, 1960 © The Estate of Saul Leiter
Saul Leiter, *Red Umbrella*, ca. 1958 © The Estate of Saul Leiter

De centrale wand in het midden van de tentoonstellingsruimte vormt de ruggengraat van de tentoonstelling. Deslé: 'Daar tonen we zijn vroege werk in kleur. Dat is voor ons het werk waarmee hij zich echt onderscheidt; het is het meest persoonlijke, het voelt als zijn essentie.' Vanuit die centrale wand vertrekken relaties naar de andere werken: biografische foto's, zwart-witstraatfotografie, modewerk, schetsboeken, schilderijen en een aantal foto's waarop Leiter heeft geschilderd. Deslé: 'Wij zijn een fotografiemuuseum, maar we maken in de eerste plaats een tentoonstelling over Saul Leiter. Daarom stonden we erop om ook de schilderijen naar hier te halen, hoewel ze in zijn artistiek universum als medium op zich minder relevant zijn.'

KLEURVLAKKEN EN VERHULLINGEN

In de straatfotografie herkennen we dikwijls de tijdgeest van een bepaalde periode. Toch is dat volgens Deslé niet de essentie van Leiters werk: 'Leiter vindt een heel eigen plek in het genre: het zijn niet de anekdotes die hij zoekt, hij wil geen verhaal vertellen. Het gaat hem er ook niet om het specifieke lettertype dat toen in New York gangbaar was, vast te leggen. Dat was niet wat hem interesseerde. Voor mij is Leiter het sterkste wanneer hij de straat omtovert tot een pallet van kleuren en elementen die niet per se eigen zijn aan het New York van de jaren veertig of vijftig. Voor mij zit hij aan de andere kant van het spectrum: hij werkt heel formeel. Wat hem interesseerde, waren kleurvlakken en verhullingen die andere dingen naar voor brengen. Leiter heeft een compleet eigen taal ontwikkeld.'

VERSTILLING

Die taal spreekt ook vandaag nog vele mensen aan. Dat heeft niets te maken met de tijdgeest van de jaren vijftig, zestig of zeventig, maar wel met de onze. Deslé: 'Leiters foto's bezitten een vlakheid waar heel veel lagen achter zitten. Je kan ernaar blijven kijken. Misschien is dat er ook net zo leuk aan: dat je minder houvast hebt en alles op je moet laten afkomen. Dat je leert om naar een foto te kijken zonder te moeten begrijpen wat er gebeurt, omdat dat er eigenlijk niet toe doet, omdat je ook kan genieten van de compositie, van de kleuren, van de schoonheid. Als je niet meer moet begrijpen wat er gebeurt, dan kan je gewoon kijken. Dan kan je bijvoorbeeld genieten van de lijnen die druppels op een aangedampte ruit trekken, ook wanneer je zelf krus binnen zit en het buiten koud is. Saul Leiter vestigt daar de aandacht op.'

Beelden waarop je geen vat krijgt, die je gewoon op je moet laten afkomen, waar je naar kan blijven kijken: het heeft iets heel verstillends. Iets heel vertragends ook. En zo is het werk van Saul Leiter in onze druk-druk-druksamenleving een poëtisch rustpunt. | Thomas Abelshausen

SAUL LEITER. RETROSPECTIEVE
Tot 29.01.2017
FOMU, Wautsokaai 47, Antwerpen
www.fomu.be